

¹ Károlynak Vámbéryhez írt 1944. december 16-i levelét nem ismerjük.

² R. H. Bruce Lockhart: *British Agent. N. Y.–London, 1932. Magyarul: Egy brit diplomata emlékei. Ford.: Juhász Andor. Budapest, 1937.*

³ Bernard Newman: *Balkan Background. London, 1944.*

⁴ *Amerikai Magyar Népszava* jobboldali lap. L. e kötet 1. 5., 11., 30. sz. levelét.

⁵ Eckhardt Tibor 1919-ben a szegedi kormány, 1920–22-ben a Miniszterelnökség sajtófőnöke, de miután szélső jobboldali alapon ellenezte a hethlenni konszolidációt, 1923-ban a Fajvédő Párt egyik vezetője lett. 1923–1927 között az Ébredő Magyarok Egyesületének elnöke. 1932-ben a Kisgazdapárt elnökeként közel áll a Gömbös-kormányhoz, népszövetségi fődelegátus, majd elfordul Gömbös és utódai nácibarát politikájától, és az USA-követséggel kerül szoros kapcsolatba. 1941-ben az USA-ba távozik, ahol megpróbálja a State Department támogatásával mérsékelt horthysta alapon szervezni az amerikai magyarságot, de miután a Kállay-kormány nem meri vállalni, a magyar és csehszlovák emigráció hevesen támadja, a State Department is megvonja tőle támogatását.

⁶ Ottó – Habsburg Ottó, az utolsó magyar király elsőszülött fia, a második világháború alatt az USA-ban Hitler-ellenes tevékenységet folytatott, de a háború után az osztrák kormány nem engedélyezte hazatérését, így emigráns maradt, egy ideig még reménykedve magyarországi legitimista híveiben.

⁷ Magyar Segély – segélyszervezet az óhaza támogatására.

⁸ *In the Darkest Hungary (A legsötétebb Magyarországon)* 1944 végén jelent meg Londonban Károlyi előszavával. Pálóczi-Horváth György liberális budapesti újságíró. Vámbéry már emigrált, mikor Pálóczi a harmincas évek végén nemcsak egyértelműen angolbarát lett, de olyannyira az, hogy 1941-ben az angol követséggel együtt elhagyta Magyarországot, majd a háború alatt angol felderítőtszékent szolgált. Ignótus Pál szigorú bírálatot tett közzé a könyvről, A. J. P. Taylor pedig azt írta Károlynénak január 18-án: „Élvezettel olvastam a *Darkest Hungary*-t, nagyon jó impresszionista történelem. De azért jobban egyezek Ignótussal, mint Önnel.” (Károlyné dicsérte a könyvet.) Taylor szerint Pálóci idealizálja a demokratikus parasztozmgalmakat, melyek „ismét csak olyan figurákat fognak produkálni, mint Stojadinović.” (*PIL 704. f. 81. ó. e.*)

⁹ *Overseas War Information* – háborús katonai propaganda-szervezet.

11. KÉRI PÁL KÁROLYI MIHÁLYHOZ

(New York, 1945. január 29.)

Drága Elnök Úr!

Nehéz írásban megmagyarázni és mentségekkel előhozakodni, hogy amióta Amerikában partot értem és az európai pokolból kimenekülni sikerült, azonnal nem jelentkeztem levélben Elnök Úrnál. Meg kell hogy értsen, illetve kérem: bocsásson meg. Haldokolva tettem meg a hajóutat, egy finom tüdőgyulladás, miután már a francia internálótáborban, de még inkább a németek megszállta Párizsban zsebemben gondosan őrzött ciánkálival, amúgy sem túl nagy életosztónnel megáldva, állandóan kacérkodtam egy Kunfi-féle befejezéssel.¹ De csoda folytán mégis kijutottam, viszont igaz, hogy ez a csoda minden kis energiámat felemésztette. Az Ígélet Földjének első két hetét egy harlemi kórházi ágyban töltöttem, 42 fokos lázzal, miközben kitűnő orvosom és barátom, Dr. Kaufman Pál zongorázván mellkasomon, pesszimista véleményre jutott: Isten kezében vagyok. A jó doktornak nagy erőfeszítéssel sikerült engem kiragadni Isten kezéből, szulfadroggal legyőzte a bacilusokat és egy új Lebende Leichnam² átadatott a békétlen Yorkville-nek.

Egy fixa ideával kezdtem amerikai pályámat: én tulajdonképpen meghaltam, és így tudták ezt Európában, egy halott pedig ne levelezzen. Ezért nem írtam Elnök Úrnak és ezért nem válaszoltam jó Hatványék kedves levelére sem, akiket pedig szintén nagyon szeretek. Mennyi önkínzás, agyrém okozta letörtségemet, ezt el sem mondhatom. Nagyon bántott, hogy annak idején³ Londonból visszautaztam Párizsba és nem maradtam Elnök Úr mellett. Azonban becsületszavamat adtam, hogy csak két hétig maradok Londonban, és ezen nem lehetett változtatni. Nagy lelki fájdalom voltam amiatt is, hogy jómagam megmenekültem, de annyi sok nagyszerű barátom ottrekedt Hitler és a francia fasiszták vadászterületén. Félig-meddig katonaszökevénynek tekintettem magam és az

ilyen önvádak, tétlenség és tehetetlenség egy ilyen veterán forradalmárt nagyon el tudnak keseríteni. Egy kiégett lelkű, meggyötört bujdosónak ismerkedése Amerikával, az amerikai magyarokkal, vizontlátás a régi, szintén nem ifjú fegyvertársakkal – nem hozta a zavartalan boldogságot.

Göndörhöz indulásomtól baráti szálak fűznek, múlt közös nagy harcainak emléke, munkatársa voltam, és a legközelebről ismerem tisztességét és becsületességét. A köztünk itt-ott támadt differenciákat Göndör így látta: „Én amerikai állampolgár vagyok, és nem emigráns lapot csinálok. Az emigráció harcát támogatom, szolidáris vagyok vele, minthogy a múltamat sohasem tagadtam meg. De nekem mint amerikainak más szempontjaim vannak, mint egy intranzigens emigránsnak.” A politikában természetesen vannak változatok, hát még ha az ember hazája is megváltozott. Egyet nem lehet kétségbe vonni, Göndör ügyünk szolgálatával szerzett érdemeit és Elnök Úrhoz való hűségét és ragaszkodását. Ennek számos alkalommal adta tanújelét lapjában.

A jelen magyar politika minden problémáját leegyszerűsítettem arra a formára; aki Elnök Úr hitvallását és programját követi, aki Elnök Úr intencióit megérti és Elnök Úr célkitűzéseiben látja az új, boldog magyar jövőt, szóval, aki Károlyi Mihállyal és Károlyi Mihályért van, az az egyedüli igaz, mert Károlyi politikája az, amit csinálnunk kell és szabad, különösen pedig azoknak, akiknek Petőfi és Ady a szellemi vezérük és állandóan Dózsa Györgyöt szavalják. Nem a bennem kitenyészett Mikes Kelemen-i komplexus az alapja az én Károlyi-kultuszomnak, de a szívem 1918 óta így dobog, és eszem így működik, és hogy Párizsban a jó sorsom Elnök Úr közelségébe vitt,⁴ megbűvölten és józanul lesem Elnök Úr szeme intését. Ugyebár el tetszik hinni, hogy nem számításból, jutalom vagy hivatal reményében pakolok ki őszinte érzéseimmel, Bölöni Gyurka és Katz Béla⁵ ismernek engem, írásaim is a tanúim, hogy engem nem hajt az önzés, csupán szeretnék halottimban mosolyogni, és hiszem, hogy fogok is, ha bekövetkezik, hogy végleg elpusztul a magyar úri banda, és Károlyi Mihály visszatér hazájába, hogy folytassa munkáját, amit Októberben megkezdett.

Most pedig arra kérem Elnök Urat, hogy intrikusnak és denúnciansnak se tartson, de elő kell adnom bizonyos dolgokat, melyekről az a gyanúm, Elnök Úr félrevezetésével követte el, amit azonban biztosan tudok, hogy Elnök Úr írásba foglalt, határozott álláspontját negligálták. Kóvályog a fejem, mint akit kupán vágta, nem tudom felfogni, ami Amerikában a magyar baloldali berkekben folyik. Árulás vagy politikai manővrozás? Felsőbb parancs, vagy egyszerűen kis potentátok ravasz játéka? Nem tudom. Én csak azt tudom, hogy kötelességem Elnök Urat a közel lejátszódott magyar eseményekről informálni, és most is hangsúlyozom, hogy engem nem vezet averzió a szélsőballal szemben.

Ott kezdem, hogy Amerikába érkezett dr. Simon Mózes, akivel én jó barátságban álltam, és úgy szerepelt emlékezetemben, hogy Elnök Úr politikájának lelkes híve. Mózes úgy jött ide, mint Károlyi követe és intimusa. Ha nem tévedek, talán az ő ideája volt a Lugosi-féle⁶ demokratikus tanács megalakítása, amelynek díszelnökségét Elnök Úr vállalta. A Jászi-Vámbéry demokratikus szövetséggel szemben az volt a kifogás, hogy nincsenek tömegei, főképpen nincsenek munkástömegei, és az a tempó is lassú, ahogy Károlyi Mihály Amerikába való kihozatalán dolgozik. Jó, tehát éljen a demokratikus tanács. A demokratikus tanács, a demokratikus szövetség, valamint a Hungarian Council – amely szervezet Amerika felé azokat az amerikai magyarokat képviselte, akik szöges ellentétben álltak a Horthyékát szolgáló, fasiszta és náci elemektől hemzsegő, a nagy amerikai magyar biztosítókat, egyházakat és papokat képviselő, erősen reakciós Amerikai Magyar Szövetséggel szemben – ez a három demokratikus alakulat egymással munkaközösséget létesített. A munkaközösség – amint erről Elnök Úr biztosan informálva van – azon borult fel, hogy abban az időpontban, amikor már percek kérdése, hogy a

Horthy-fasizmusmal együtt az amerikai magyar fasiszták csillaga is leáldozik, a demokratikus tanács Jásziék és a Council leghevesebb ellenzésére megcsinálta az egységet a reakciós, halálra ítélt Amerikai Szövetséggel. Sub titulo a magyar nép segélyezésének ügyéért, Washington egyenes kívánságára létre kellett hozni az egységet. Vámbéryék, főképpen Göndör és Tóth Lajos csak abban a formában voltak hajlandók ebbe belemenni, hogy a segélybizottságban az Amerikai Magyar Szövetség ne nyerjen többséget. Ezt a feltételt Horthy amerikai képvisellete nem volt hajlandó elfogadni, mire Simon Mózes és pártja, Vámbéryék, a Council és Göndör nélkül megkötötte a paktumot azzal a társasággal, amely élénk eszmei szövetségben áll ama hazai magyarokkal, akik sirásói Magyarországnak és akiknek szívünk szerinti lebunkózása folyamatban van. Az az érv, hogy Washington követelte az egységet, nem győzhet meg engem arról, hogy nekünk angoltapasznak, statisztáknak oda kell állnunk az Amerikai Szövetség mellé. Washington egyszer azt is követelte, hogy az osztrákok Ottó-zászlóaljait alakítsanak. Az osztrák szocialisták azt mondták, hogy erről szó sem lehet. Egy, a háborút közelebből érintő kérdésben gerincet mutattak, és sikerült is kilőni a lovat Ottó alól.

Nem tudom, hogy mily erők szerepelnek itt a háttérben, micsoda politikai megfontolás vezette a baloldalt, hogy mindenáron rehabilitálják Horthy amerikai exponenseit. Én csak megdöbbenem, amikor a Magyar Jövőt olvastam, amely egy helyen azt hirdeti, hogy az amerikai magyar antifasiszták ismert vezére fog szónokolni, ugyanez az antifasiszta vezér ezt a mondatot írta le lapjában: „Ma csak egyetlen antifasizmus van, és ez a magyar nép segítése.” Az antifasizmusnak szerintem még ennél nagyobb feladatai is vannak, de ezek a zavartfejú publicisták, akik az otthoniak felé állandóan Dózsa Györgyöt meglóbaló frázisokat fújnak, itt a legizléstelenebb szerelembe esnek azokkal, akik a szelidebb Dózsa Györgyöket még ma is tüzes trónra ültetnék. Amíg a reakciós körök és lapok hidegen és tartózkodóan tárgyalták az egységet és nem győzik hangsúlyozni, hogy ez egy politikamentes összeállítás, addig Nagy Jánosék állandóan billegetik magukat és kifejtik, ha netán vannak még ellentétek közöttük, ezek is áthidalhatók. Ami még ennél is kínosabb, hogy megszeliődött, és esze ágában sincs többé támadni az amerikai magyar reakciós és fasiszta kilengéseket.

Alaposan kiábrándulva illető barátomból, aki azzal hivatkozott, hogy Elnök Úr bizalmát hordja tarsolyában, megkérdeztem tőle, hogy vajon Károlyi hozzájárulásával történik a paktálás? Mózes biztosított engem arról, hogy Elnök Urat informálták, ami történt, egyezik az Elnök Úr intencióival, és a szentesítés útban van. Azt is mondta, hogy a Zsilinszkyekkel való egyezséget is Elnök Úr akarta. A londoni egység Zsilinszkyekkel és az itteni egység a magyar fasisztákkal, időt és embereket tekintve, e két egység között van egy kis differencia. Ott az Elnök Úr diktál, itt Eckhardt és nálánál is rosszabbak. Egyébként is én másképp emlékszem az egység kérdésében Elnök Úr álláspontjára. Elnök Úr aperte megírta, hogy Eckhardtokkal és egyéb ellenforradalmárokkal nem tárgyalok. Egy cikkében kifejtette, hogy minden progresszív[en] gondolkodó egyén egységfrontjának híve és óva int az áldemokratáktól, akiknek a demokrácia hangoztatása csak pajzs, amelyet a szocializmus ellen használnak. Az ilyen trójai falovakba bújó ötödik kolumnistáknak - figyelmeztetett az Elnök Úr - nem szabad bedűlni.

Elégé ismert és respektálandó Jászi tanár úr nézete is az egységfrontról, amely szerint Horthyék egységfrontja mögött az rejlik: megmenteni az oligarchia számára, ami a düledező, régi Magyarországból még megmenthető. Ez az egységfront, amelyet a magyar nép elárulása nélkül nekünk elfogadni nem lehet. A világnézet és erkölcsi ellentétek közöttünk áthidalhatatlanok.

Főlölesleges erről vitatkozni, ismerjük Elnök Úr beállítottságát és tudjuk, hogy mennyire engesztelhetetlen a tegnap fasisztáival szemben, akiknek még ma sem áll be a szá-

ja, amikor Károlyi Mihályt gyalázní kell. A Mózsival⁷ egy asztalnál terpeszkedő, egymással barátságos mosolyt váltó Csenitzky atya lapjában még ma is azt írják, hogy Károlyi csehbérenc, aki hazaárulásért havi kétezer koronát kap a csehektől. A Magyar Jövő az ilyen gyalázatos rágalomokra nem reagál, neki Károlyi csak arra jó, hogy az előfizetési felhívásban bejelentse, hogy aki három új előfizetőt szerez a lapnak, annak neve egy aranykönyvbe kerül, és Károlyi Mihálynak mielőtt Magyarország földjére lép az lesz az első dolga, hogy ezt a könyvet a magyar nemzetnek átnyújtsa. Nagyon hosszúra nyúlik a levelem, nem tudok mindenre kiterjeszkedni, csupán annak a véleményemnek akarok kifejezést adni, hogy Elnök Úr New York-i ügyvivője nyakába sűrűs fegyelmet kéne akasztani. Beszélgetésünk során sűrűn észletem őszintétlenségeket és azt is mondhatnám, hogy itt valótlán állításokat is kellett meghallgatnom, egy különben szimpatikus beregszászi fiskálistól, úgyhogy a vitát és a barátságot befejezettnek kellett tekintenem.

Az amerikai egységfrontból csak éppen a progresszív elemek hiányoznak. Ott a Verhovay,⁸ a Magyar Szövetség, náci papok és áldemokraták, továbbá egy forradalmi szervezet, amely a világ előtt mint kommunista szerepel. Nem hiszem, hogy az Elnök Úr egy ilyen egységről ábrándozott. Ami még szomorúbb, a lejtőn nincs megállás. A legfrissebb események, úgy látszik, azt látszanak igazolni, hogy az úgynevezett szélsőbaloldálnak a reakciós társaságokkal való frigyében a Károlyi neve ballaszt, amitől meg kell szabadulni. A Magyar Jövő, Nagy János orgánuma, a fegyverszünet megkötése alkalmából egy nagyszabású demonstráció tervét vetette fel. Göndör és Vámbéry, illetve Jászi megígérték csatlakozásukat, de a derék elvtársaknak az volt a kikötése, hogy a gyűlés ne legyen tüntetés Károlyi mellett, ami feszélyezne bizonyos magyar köröket, akiknek részvételére szintén számítanak. Majd egy más alkalommal kirukkolnak Károlyival. Ma nem vállalni teljes lélekkel Károlyit, nem kiállni Károlyi mellett, erre Göndör és Vámbéryék visszavonultak. Képtelen voltam elhinni, hogy Mózsiek vagy kicsodák már ennyire diplomáták vagy minek is nevezzem. Elmentem az úgynevezett előkészítő bizottság ülésére. Cukor Mór elnökölt, mellette a főhelyen Nadányi Pál⁹, az alias horthysta Népszava-szerkesztő. Cukor Mór¹⁰ ugyan demokrata vezér, erősen konzervatív és hírhedt Horthy-támogató. (Kit támogathattam volna, ha nem Horthyt – mondta, amikor felhoztam, hogy a fehérterror ellen egy szót, sem szót, és nem tudom megérteni, hogy miért kellett neki Csenitzky-szerű fasisztákkal együtt kéz a kézben megmenteni a magyar népet. Csenitzky nekem a barátom, jelentette ki Cukor úr, és később egy hosszabb tirádát zengett arról is, hogy a magyar kommunisták, elsősorban dr. Simon Mózes úriemberek, akik mint úriemberek vettek részt az egység megteremtésében és a segélyakció létrejöttében. Úriemberek! hangzott a dicséret Dózsa György amerikai utódai felé, és ők el sem pirultak.) Cukor szerint minden politikát ki kell kapcsolni, most csak a segély ügye foglalkoztasson mindenkit. A „kommunisták” most előállottak azzal a javaslattal, hogy a fegyverszünet alkalmából tartsanak egy nagygyűlést, és taktikusan csak arról beszéltek, hogy Magyarország története új fejezethez érkezett, és elhallgatták, hogy ebben Károlyi Mihálynak is volt némi szerepe. Hisz a cél Cukor úr, Nadányi úr kezét, a Verhovay és a Magyar Szövetség támogatását megnyerni, akik tömjént füstölnek, ha Károlyi nevét említik is. A díszelnök neve csak az előfizetési agitációban jó.

Elnök Urat tisztelettel megkérem, mondja meg, tényleg úriemberek a Nagy János, Simon Mózes társaság? Miért hiszem én magamról, hogy az az út a becsületesebb, amelyen én járok, halálig gyűlölni minden rendű fasisztát, írni ellenük, prűszkölni ellenük, kiirtani őket és megvetni azokat, akik bármely ürügy alatt kompromisszumot kötnek velük, miközben csavaros okoskodással arról akarnak meggyőzni, hogy ezzel a szövetekezéssel az új, demokrata Magyarország szent ügyét szolgálják. (Sztálin is Horthy-tábornokokból állította össze a magyar kormányt – mondják, s nem gondolnak arra a közmondásra, hogy

amit szabad Jupiternek, nem szabad az ökörnek. Némi különbség, hogy egy magyar hadsereget szervezzenek a Szovjetunió oldalán, amikor a politikai hatalom a baloldal kezében van, mint itt magunkat kiszolgáltató reakciós, sötét maffiának.)

Ha Elnök Úrnak ideje van, írjon nekem ugyanezen az úton, ahogyan eljuttattam Elnök Úrhoz leveletemet, hogy vajon nem egy mániákus rémképlátó vagyok, aki ilyen kis ügyben, mint az amerikai magyar egység, árulást sejt, és minden úgy van rendben, ahogy van. Nem történt semmi aljasság, talán magasabb érdek diktálja, hogy ezt a vonalat kell követni, és nekünk itt Amerikában Csenitzkyéknek és nadányipáloknak keblére kell borulnunk.

Ha Elnök Úr a válasszal nem akar bajlódni, kérem Katz Bélát, aki bizonyára szintén megérti elkeseredésemet, s akinek ítéletére mindig sokat is adtam, hogy gyűjtsön világszóságot nekem, a sötétben tapogatózóknak.

A Grófnénak tiszteletteljes kézcsókomat, Béláéknak szerető üdvözlételemet, maradtam Elnök Úrnak

örök, ragaszkodó híve⁸

PIL 704. f. 81. ó. e. (eredeti)

¹ Kunfi Zsigmond szociáldemokrata politikus, 1907-1918 között a *Szocializmus* és a *Népszava* szerkesztője, az első világháború alatt a háborúellenes szociáldemokraták szellemi vezére. A forradalomban a Nemzeti Tanács tagja, a Károlyi-kormány népjóléti, majd közoktatásügyi minisztere, a tanácsköztársaság közoktatásügyi népbiztosa. A bécsi emigrációban a *Volksstimme* külpolitikai szerkesztője és a centrista Világosság-csoport vezetője. Kéri arra céloz, hogy 1929. november 18-án öngyilkossággal vetett véget életének.

² Élő holttest (német). Kéri valóban Károlyi régi híve volt (lásd a levelezés I. és II. kötetét), de mentegetőzése átlátszó: akkor jelentkezett Károlyinál, mint mások is, amikor remélte, hogy az új Magyarországon vezető szerepet fog játszani, s miután nem így történt, Kéri sem ostromolta többé leveleivel, hanem folytatta amerikai életét. A levélben foglalt vádakat a különböző magyar egyesületekkel szemben többé vagy kevésbé jogosak, de Göndör, akihez Kéri csatlakozott, maga sem volt az elvi szilárdság példaképe. A levél mindenestre jellemző terméke annak, hogyan igyekeztek Károlyit az emigráns magyar szervezetek sokszor kicsinyes személyi, olykor elvi torzalkodásaikban a maguk ügyének megnyerni.

³ 1939-ben.

⁴ 1938-39-ben.

⁵ Katz Béla 1918-19-ben nagyváradi szociáldemokrata párttitkár, majd főispán, az emigrációban a KMP-hez csatlakozott. A háború alatt Londonban élt, és részt vett Károlyi mozgalmában.

⁶ Lugosi Béla színész a forradalom után emigrált. Az USA-ban a Drakula-filmek címszereplőjeként nagy népszerűsége tett szert. A második világháború alatt részt vett az antifasiszta mozgalomban.

⁷ Simon Mózes.

⁸ A névadó által még a XIX. század végén alapított nagy magyar segélyegylet, mely a Magyar Egyesülettel és más régi emigráns egyletekkel és vallási közösségekkel együtt ekkor már konzervatív szellemiségűnek számított.

⁹ Nadányi Pál újságíró, az *Amerikai Magyar Népszava* szerkesztője. Jelentős szerepet játszott az USA-ban a konzervatív magyar egyesületekben a második világháború alatt.

¹⁰ Cukor Mór az *Amerikai Magyar Népszava* és *Az Ember* munkatársa.

¹¹ Nem ismerjük Károlyi válaszát, noha erre utal Kéri következő, hűszoldalas 1945. február 8-i levelében (*PIL 704. f. 81. ó. e.*), melyet német nyelven írt, hogy a címzett megmutathassa Kéri egykori barátjának, Ripka csehszlovák miniszternek. Ebben a levélben azt a félelmét fejezte ki, amely Károlyiban is élt, hogy Sztálin és Miklós Béla szövetsége tartósan bizonyul majd. Az amerikai magyar kommunisták viselkedéséből pedig arra következtet, hogy ők már előre tudtak erről az új szövetségről, amelyből az igazi demokratákat, mint Károlyi és Kéri esetleg ki fogják hagyni.

„Nyilván Oroszország hatalma oly nagyra nőtt, hogy Moszkva már nem is gondol arra, hogy egy számára mégannyira megbízható embert [mint Károlyi], aki azonban más, mint a sztálini bürokrácia, hatalomra segítsen ... világos, hogy az oroszok közvedenül maguk akarnak Magyarországon uralkodni, olyan emberek által, akik a Moszkva hatalmi igényeinek megfelelően állandóan változó »vonalat« - a csúziót - ismerik és követik.” Ó mindig is híve volt a kommunistákkal való együttműködésnek.

„Amitől félek, az a következő: egy kicsinyes, nehézkes, gyanakvó kormányzása és parancsolgatása ... a moszkvai bürokráciának minden egyes kérdésben, Sztálin-hívó, megbízható átlagszenkik közvetítésével.” Kéri marxista, de elutasítja a totalitarizmust, Sztálin bonapartizmusát - nem véletlen, hogy Sztálin hivatalos történetírója, Tarlé, oly kritikátlanul dicsőíti Napóleont.

Arra kéri Károlyit, ne mondjon le arról, hogy egy új forradalom vezére lehessen; azt ajánlja, térjen vissza Benešsel Kassára és onnan menjen Magyarországra. Bár kérdéses, hogy az oroszok eltűrik-e a csehszlovák kormány élén Beneš.

„Őn, Elnök Uram, híve a kommunisták és szociáldemokraták egységfrontjának. Ez jó normális időkben. Most azonban, ebben biztos vagyok, hogy belpolitikánk alapkérdése a baloldali pártoknak, a dolgozó tömegek képviselőinek önállósága a kommunistákkal szemben kell hogy legyen. Amilyen abszolút szükségszerűség, hogy a kommunistákkal megegyezünk és együttműködünk, éppen annyira elengedhetetlen, hogy a többi baloldali néppárt ne olvadjon össze a kommunistákkal valamiféle egységpárt-kombinációban. Egy »egységpártban« a kommunisták csak olyan nem kommunistákat fognak megtűrni, akiket staffázsnak lehet használni a kommunista célokhoz; de egy másik munkáspárt minden olyan képviselője, aki megkísérli az ő, a pillanatnyi vonaltól eltérő véleményét érvényesíteni, rögtön likvidálva lesz morálisan – vagy fizikailag is, vagy először fizikailag, aztán morálisan is. Az egységpárt nem más, mint az egypárti terror...” („Die Einheitspartei ist nichts, als ein Eine-Partei-Terror.”)

12. HATVANY LAJOS KÁROLYI MIHÁLYHOZ

(Oxford, 1945. január ?)¹

Kedves Mihály!

Cikkeidet elolvastam, s azt gondolom, hogy nagyon megfelelnek a célnak. Budayék, Iványiék, akik Mannheimnél úgy beszéltek velem a cikkedről, mint veled az én előadásomról, szerény véleményem szerint, mihelyt tehetik, ki fognak ugrani a Tanácsból, s erre a hadmozdulatra illő ürügyet keresnek. Iványi, aki most három hónapra elutazik, szerintem ezt készíti elő, vagy legalábbis háromhavi időt akar nyerni, hogy lássa, mint fordulnak az események.

Ha egy megjegyzést szabad tennem: Te a cikkben az Elnökség alatt működő Tanácsra hivatkozol, a cikk...²

P. S. Ami a könnyű föltételeket illeti, ha engem erre a fordulatra nem figyelmeztetnek, sohasem tűnik föl nekem. De a belenyugvás politikáját, amely kényszerűség, talán mégis jobb lett volna abban a formában kifejezni, ahogy azt a következő mondatokban magad is teszed. Már t.i., hogy mily jóleső érzés minden magyar számára, ha nem vetik őket a németekkel egy „Topfba”.³

Az én előadásom és a Te cikked tanúsága csak megerősíti székszipisemet. Az ellenforradalom huszonöt éve után olyan nemzedék nőtt fel, amely a Te szavaidat a politikában éppoly kevésbé érti, mint az enyémet az irodalomban. Ezen csak *külső* nyomás változtathatna, amelyben viszont nincs köszönet. Spontán felismerésére az októberi program igazának nem lehet számítani. De ez az ország a Sztankovichoké – s az volt még *megszállt* területen is. Sztankovichéknál csak a rasszizmusban megromlott parasztszerekek rosszabbak. A paraszt ugyanis éppoly irredenta, mint Bethlen István. A szociáldemokraták pedig Garamival,⁴ Kunfival kivesztek – szegény Kéthly Anna volt az utolsó jó fajta magyar munkásvezér. Bár Valentiny⁵ s társai ebből a fajtából valók volnának!

PIL 704. f. 81. 6. e. (másolat)

¹ A levélen dátumként annyi áll: „szerda”. Miután azonban Valentiny Ágostont bizonyára a debreceni kormány megalakulása után hasonlítja Kunfihoz és Garamihoz, „szegény Kéthly Annáról” pedig nem tudja, hogy életben maradt, a levél minden valószínűség szerint 1945 első heteiben íródott.

² Itt egy oldal kimaradhatott a másolásnál.

³ Fazékba (német).

⁴ Garami Ernő 1919-ig az MSZDP elismert vezére, a *Népszava* szerkesztője volt. A Tanácsköztársaság kikiáltása után Bécsbe emigrált, és a Horthy-rendszer alatt sem tért vissza (egy rövid, sikertelen kísérlettel eltekintve), noha ennek nem lett volna akadály, mert nem volt hajlandó elvei feladásával politizálni. Hatvany arra utal, hogy az MSZDP második világháború alatti politikusi közül sekinek sincs hozzá hasonló integritása és tekintélye.

⁵ Valentiny Ágoston jogász, MÁV-tisztviselő, az 1918-1919-es forradalmakban való részvételeért elbocsátották állásából. A két világháború között a szegedi szociáldemokrata pártszervezet elnöke, 1944-ben szegedi polgár-